

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig
een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante,
exclusieve aanbiedingen.

Omslagontwerp: Studio Lannoo

Omslagfoto: Archief Rocco Granata

Vormgeving: Olu Vandenbussche, www.armeedeverre.be

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2013 en Rocco Granata

D/2013/45/443 – NUR 740/681

ISBN 978 94 014 0996 4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in
enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere
manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ROCCO GRANATA

Mijn leven

 | LANNOO

In herinnering aan mijn ouders,
opgedragen aan

Rosalie, Stella, Toto, Eleonora en Rosie junior,
mijn kleinkinderen, mijn hoop

Rosie,
mijn allerliefste,

en aan Sam en Jessie,
mijn kinderen

INHOUD

De aankomende trein · 07
Land van bergen en houtskool · 08
La famiglia · 17
Paisellu miu · 22
Naar de mijnen · 34
De muziek, de muziek en mijn accordeon · 48
En toen kwam Marina · 67
Naar Amerika · 86
Het Festival van San Remo · 100
In de Cinema Star tussen Sophia Loren en Gina Lollobrigida · 114
Duitsland, mijn tweede thuis · 120
Het land van de Balkanklarinet · 128
In de studio · 132
There is no business like showbusiness · 136
Rosie, mijn Rosie · 146
Ieder schilderij dat ik wegdoo, is als een bladzijde die ik uit mijn dagboek scheur · 153
Duizenden optredens, duizenden woorden · 159
De blanco cheque · 171
Verdriet en nostalgie · 175
Golf · 181
Richtige Wiener Schnitzel · 184
Sam en Jessica · 187
Les beaux chemins de France · 189
Een Abruzzese als buurman · 196
Marina, opnieuw · 202
Oudejaarsnacht 1994-1995 · 208
Zia Maddalena · 219
Mangiare e bere · 231
Mamma mia · 236

Altijd opnieuw beginnen · 241

Van voetbal tot golf · 247

Gezondheid · 252

Steeds onderweg · 255

Fats · 266

Erkenning · 269

De film · 272

La Murga Argentina · 279

Namenregister · 284

DE AANKOMENDE TREIN

De trein vertraagde, met aarzelende verwachting veegde ik de condens van de ruit. Mijn hart klopte wild van opwindings... Eindelijk zou ik papa terugzien. Ik was in *Belgio*, nieuwsgierig en opgewonden. Ik drukte mijn gezicht tegen de ruit toen de trein langzamer begon te rijden en het station binnereed. Grote drukte op het perron. Ik zag herkenning in de blik van een man. Hij liep met de trein mee. Toen de trein helemaal stilstond, trok hij de deur open, deed hij zijn armen open en ik sprong er recht in. Ik vroeg me toen af waarom hij niet als eerste moeder vastpakte. Maar ik wist het antwoord wel, ik was zijn lieveling. Hij was blij, zo blij. Wij waren allemaal zo blij dat we weer samen waren.

Vader bracht ons naar een bus van de mijn, die klaarstond om de nieuw aangekomen Italianen te vervoeren. Na een lange rit stopte de bus. We stapten uit. Het was een grauwe, grijze dag in februari, ik had het benauwd. Waar was hier de lucht, waar de blauwe hemel, waar de bergen, waar de zee? We stonden voor een groot gebouw. 'Casino' stond erop. Moeder zuchtte 'Dio mio' (mijn God) en sloeg een kruis. Waar waren we terechtgekomen? Ik wist dat het woord 'casino' niet veel goeds betekende. Daar waar ik vandaan kwam, had ik het woord vaak gehoord en was het iets duivels.

Tegelijk was ik erg opgewonden, want hier zouden wij een paar jaar wonen. Maar het verliep enigszins anders.

Omdat ik altijd heb gehouden van films die met een aankomende trein beginnen, moest dit ook het begin van mijn boek worden.

LAND VAN BERGEN EN HOUTSKOOL

Ik werd geboren op 16 augustus 1938 in Figline Vegliaturo, een dorpje in de teen van de Italiaanse laars, in de provincie Calabrië. Ik kwam thuis ter wereld, in een huisje aan de Via Crucevia. De burens stonden mijn moeder bij tijdens de bevalling. Normaal was dat werk voor mijn grootmoeder, maar zij was al gestorven toen moeder drie was. Zestien augustus is een feestdag in mijn dorp, de dag van Santo Rocco, een van onze drie patroonheiligen. Moeder vertelde altijd dat die dag de processie uitging. Mijn naam was dus vlug gekozen. Het gebeurt vaak in Calabrië dat kinderen de naam krijgen van de heilige van hun geboortedag. Men denkt dat dat een oud Grieks gebruik is. De Grieken vierten geen verjaardagen, maar feesten op de dag van hun patroonheilige. Heel Zuid-Italië is erg beïnvloed door de Griekse cultuur en onze steden waren eerst allemaal Grieks, te beginnen met Napels – Neapolis (de nieuwe stad). Ik sloeg dus twee vliegen in één klap. De laatste jaren breng ik natuurlijk liever een heildronk uit op Santo Rocco dan op mijn eigen leeftijd.

Figline ligt in de provincie Cosenza, die deel uitmaakt van Calabrië. Mijn mooie Calabrië, het verborgen Italië, tussen de Tyrreense en de Ionische Zee. Het gebied van 'Magna Graecia', Groot-Griekenland, een streek die 2500 jaar geleden door de Grieken werd gekoloniseerd. Voor de oude Grieken was Calabrië hun Amerika. Zij vestigden zich op de gastvrije kusten van Calabrië en Sicilië en bouwden er grote tempels. Ze stichtten er grote steden als Sybaris en Croton, die tegenover elkaar stonden als Athene en Sparta. Sybaris was de decadente stad, waar men zich de klok rond liet masseren door slaven, waar de vrouwen diep uitgesneden kleren droegen en uit Perzië ingevoerde schoenen met hoge hakken.

Croton daarentegen was de stad van de filosofen zoals Pythagoras, die als eerste ontdekte dat de wereld een bol was. Ook de sportman Milo was van de stad. Hij won viermaal na elkaar de Olympische Spelen, een echte topprestatie, want toen moest men in alle disciplines winnen. De Grieken waren het zo beu dat die Calabrees steeds won, dat ze besloten Calabrië uit te sluiten voor

deelname aan de Olympische Spelen. Crotone kon de uitdagende heerschappij van Sybaris niet meer verdragen en slaagde erin met een leger van honderdduizend soldaten Sybaris met de grond gelijk te maken. Slechts één ding is ervan bewaard gebleven: in de meeste Europese talen bestaat het woord sybaritisch nog, in de betekenis van overdreven luxueus en een beetje decadent.

Van het oude Crotone is nog enkel een restant van de aan Hera gewijde Griekse tempel te zien, op een tiental kilometers van de huidige stad Crotone, en van die grote tempel is slechts één zuil overgebleven. Maar de aanblik van de eenzame zuil vlak bij de zee is toch nog erg indrukwekkend. Mijn Calabrië was geen achtergebleven gebied.

Ik ben erg gefascineerd door de geschiedenis van Italië, en van Calabrië in het bijzonder. Als ik mensen ontmoet die er veel over weten, ben ik geboeid en wil ik zoveel mogelijk van hen leren. Ik ben blij dat ik zoveel mensen ontmoet heb die die honger hebben kunnen stillen. Als ik in Calabrië ben, snuffel ik graag in de boekwinkels naar etymologische woordenlijsten. Etymologie in alle talen boeit mij erg.

Het autokenteken van Crotone is nog altijd KR, hoewel in het Italiaanse alfabet geen k voorkomt. De KR verwijst naar het oorspronkelijke Griekse Kroton. In Calabrië zijn wij trots op onze oude Griekse cultuur en het was via het Calabrese stadje Cirò dat de eerste wijnstokken vanuit Griekenland Italië en de rest van Europa binnenkwamen.

Laat mij nog even stilstaan bij het decor van mijn jeugd in Calabrië. Calabrië is een streek van contrasten: in de winter is de temperatuur in de bergen vaak onder nul en in de zomer aan de kust dikwijls meer dan 40 °C. Kust en stranden zijn er genoeg: 780 kilometer kristalzuivere waterlijn en rustige, onge-repte stranden. Het is ook een streek vol bergen. Calabrië is afgesloten van de rest van Italië door het Pollinogebergte, waarvan de hoogste top 2267 meter hoog is. En dan is er nog La Sila, een nationaal park van 2000 vierkante kilometer op een plateau op een hoogte van 1200 meter, met drie grote meren. Dat gebied met zijn besneeuwde bergtoppen, waar men (een beetje) kan skiën, lijkt eerder op Zwitserland. De drie meren op grote hoogte doen denken aan Noord-Canada en de huizen lijken Zwitserse chalets of Russische datsja's.

Het derde grote gebied is Aspromonte, wat 'ruwe bergen' betekent. Het is ook een natuurpark, en het ligt in de punt van de Italiaanse laars aan drie

kanten grenzend aan de zee, in de vorm van terrassen die langzaam afdalen naar zee. Eerst de dichte wouden van eik, pijnboom en beuk, iets lager de kastanjabomen en de olijfgaarden, en helemaal onderaan vlak bij de kust de wijngaarden en fruitplantages met perziken en de zeldzame bergamot. Bergamot is een bittere, citroengele citrusvrucht waarvan de aromatische schil de basis vormt van ontelbare parfums. Het is dat aroma dat Earl Grey aan zijn thee toevoegde.

Figline ligt op een heuvel, op een veertigtal kilometer van de zee. Geen enkel dorpje in Calabrië ligt op meer dan vijftig kilometer van de kust. De meeste dorpjes liggen verborgen tussen de heuvels. Van de 408 dorpjes die Calabrië telt, liggen er 387 op hoogte. Ik heb mij laten vertellen dat de eerste bewoners bijgelovige mensen waren. Ze waren bang van een zeenimf die een monster werd en mannen verzwolg. Maar de echte reden zal eerder zijn dat er vroeger in Zuid-Italië nog veel malaria voorkwam, en ver van de zee waren de mensen daardoor veiliger. Bovendien was men beter beschermd tegen zeerovers en ander geweld. De geschiedenis had hen geleerd dat er van over de zee weinig goeds kwam.

Tussen de heuvels en met daarachter de rotsen, vielen er weleens rotsblokken op het dorp. In de winter waren er wolven. Als er sneeuw lag in de hoger gelegen streek van La Sila, zakten de wolven af naar de dorpjes en deden er zich te goed aan de kippen en de biggen, tot ze zelf door enkele dappere mannen vanaf een balkon of het dak werden neergeschoten. Ik herinner mij het gehuil van de wolven en de spanning en opwinding toen er geschoten werd.

Figline heeft ongeveer duizend inwoners en is een hellend dorp dat ligt tussen 480 en 863 meter hoogte. Het treintje dat van Cosenza, de dichtstbijzijnde grote stad, naar Figline reed, werd de laatste kilometers met een ketting naar boven getrokken. Er zijn verschillende Figline's in Italië, en Figline Vegliaturo heeft zijn naam gekregen omdat er veel smederijen waren. In 'Vegliaturo' hoor je nog 'wekker', zoals het Franse *reveille* en Italiaanse *svegliare*, 'wakker worden'. In het dorp werd je 's morgens vroeg gewekt door het gehamer van de smederijen dat ver over de heuvels te horen was. Naast de werktuigen voor de boeren werden er ook smeedijzeren balkons vol krullen en kunstige trapleuningen gemaakt, zo typisch voor het zuiden. Mijn vader was smid in de smederij van mijn grootvader van moeders zijde. Ik herinner mij

de verzengende hitte als ik 's middags na school samen met moeder papa's lunch bracht. We hadden maar een halve dag les. In de winter liep ik na school vlug naar de smederij. Daar was het heerlijk warm en sprong ik op de blaasbalg om het vuur aan te wakkeren.

Aan de streek van La Sila heb ik speciale herinneringen. Met de sneeuw op de bergtoppen rond ons kon het erg koud zijn. Dan werd als verwarming in het midden van de woonkamer een soort metalen kuip gezet waarin houtskool smeulde, in ons dialect een *avrajera* genoemd. De smeulende houtskool verlichtte de woonkamer 's avonds en 's nachts. Rond de metalen kist was een houten bekisting waarop je behaaglijk je voeten kon zetten. Langs de zijkant kon je heerlijke aardappelen in de schil klaarmaken. Het was zo warm en gezellig als rond een Leuvense plattebuiskachel. Naar school namen de kinderen in de winter een soort koperen keteltje mee, gevuld met hete houtskool waaraan ze hun verkleumde vingers konden verwarmen. Bij mij thuis staat in de kelder nog zo'n keteltje. Ik heb het bewaard als rariteit. Ik vraag me af waarom moeder het meenam uit Italië. Ze wist echt niet wat ons in het nieuwe land te wachten stond.

Maar waar haalden de mensen die houtskool? Elke zomer kocht vader van een notabele grootgrondbezitter een partij bomen in La Sila, dat toen nog geen beschermd natuurgebied was. Een deel van de bomen verwerkte hij tot houtskool. Hij plande dat werk vooral in de maanden van de zomervakantie zodat hij mij kon meenemen. Vader en ik vertrokken heel vroeg 's morgens rond vier uur te voet naar een kruispunt in het nabijgelegen dorpje Donnici. Van dit kruispunt liep de weg rechtdoor naar Cosenza, ongeveer twintig kilometer verder. Op het kruispunt wachtten wij op de vrachtwagen die vader had besteld. Vader legde zijn werktuigen en onze bagage achter op de laadbak en wij gingen allebei naast de chauffeur zitten. We passeerden Aprigliano, het dorpje dat ik vanuit het raam van mijn slaapkamer kon zien, en wij reden langs eindeloos kronkelende weggetjes terwijl de zon langzaam opkwam.

De vrachtwagenchauffeur zette ons af aan de rand van een meer waar enkele huizen stonden. Vader huurde er een bootje om tijdens ons verblijf aan de andere kant van het meer inkopen te gaan doen. Hij koos een open plek in het bos en begon onmiddellijk een hutje (*un pagliaio*) te bouwen. Er moest snel doorgewerkt worden, want alles moest klaar zijn voor het donker werd. Met

een grote bijl hakte hij een paar bomen om en met een handzaag ging hij die verder te lijf. Vader verzamelde dikke takken en ik sleepte de takken aan die niet te lang of te zwaar waren. Hij plaatste de zware takken in een piramide zo dicht mogelijk bij elkaar, nagelde de kleinere takken die ik gebracht had erop vast, legde meegebrachte oude dekens eroverheen en bedekte alles met aarde. Onze matrassen maakte vader van stro. Zo kregen wij een klein, donker, koel en gezellig huisje. Minder aangenaam was dat er wanneer we sliepen soms een beetje aarde van de dakbedekking op onze dekens of op ons gezicht viel.

Buiten stak vader een vuurtje aan en maakte soep, of spek of spaghetti klaar in de potten en pannen met de ingrediënten die mamma voor de eerste dagen had meegegeven. De eerste avond maakte papa een lekkere pasta carbonara – de echte spaghetti alla carbonara heeft daarvan zijn naam gekregen. *Alla carbonara* betekent niet ‘van de mijnwerkers’ maar ‘van de houtskoolmakers’! Honderden keren heb ik sindsdien bucatini alla carbonara gegeten, maar de smaak van toen heb ik nooit meer teruggevonden. Als ik het eet, overvalt mij een nostalgisch gevoel, droom ik even weg en zie ik me weer als kleine jongen in de bossen van La Sila. Ik probeer mij te herinneren hoe vader zijn pasta carbonara klaarmaakte, het recept was te eenvoudig om het op te schrijven. Het kan niet misgaan. Hoewel, gisteren zei mijn dochter nog: ‘Papa, ik heb de meest gruwelijke carbonara gegeten die je je maar kunt inbeelden, in een Italiaans restaurant op de Vlaamse Kaai. Op de kaart stond “spaghetti alla carbonara” en in mijn bord vond ik niet alleen spek en eieren, maar ook nog noten en honing.’ Ik ben geen Antonio Carluccio, maar ik huldig wel dezelfde principes, die trouwens de grondbeginselen zijn van de Italiaanse keuken: verse ingrediënten, eenvoudige bereidingen en niet te veel smaken mengen.

We blijven nog even in La Sila. De volgende dag gingen papa en ik met ons kleine bootje inkopen doen. Ik voelde mij al een hele man. Op een dag legde vader het bootje stil aan de rand van het meer, waar onder water een holte in de rots was. ‘*Rocchice*, ik zal je iets laten voelen’, zei vader. Hij nam mijn hand en duwde die in de nis onder water. Onmiddellijk kwamen honderden of duizenden minuscule visjes naar mijn vingers gezwommen. Het was een gevoel dat ik nooit zal vergeten.

Vader werkte de hele dag door; van de bomen die hij omhakte, maakte hij *tronchi*, grote vierkante blokken, die werden gekocht door aannemers. Zij gebruikten ze voor een dak of om op een verdieping te leggen en er de houten vloeren aan vast te spijkeren. Van de takken die overbleven, maakte vader

houtschool. Hij plaatste de dikke takken rechtop en eronder kwamen de dunneren. De hele constructie werd afgedekt met veel zand zodat het vuur geen zuurstof kreeg, maar wel langzaam verder smeulde. De houtschool verkocht vader in de dorpen.

De weken samen met vader in La Sila behoren tot mijn beste jeugdherinneringen. Toen ik later in mijn enthousiasme Rosie, mijn vrouw, naar La Sila meenam, vond ze er niets aan. Het was zo compleet anders dan de rest van Italië. Buiten een paar champignonplukkers, een enkele herder, het geblaat van zijn schapen en het geklingel was er niets te horen of te zien. Rosie wilde er zo snel mogelijk weg. Het was te groots en te eenzaam. Ze dacht de hele tijd dat we zouden verdwalen.

Nu ik zoveel over mijn geboortestreek heb verteld en de streek zo vaak in mijn liedjes heb bezongen, krijgt misschien iemand zin om ernaartoe te gaan. Ook de stad Cosenza, met haar oude historische wijk met de vervallen daken, afgebrokkelde gevels, de oude koepels, oude straten en tijdloze *palazzi* is zeker een bezoek waard. Cosenza, de hoofdstad van de gelijknamige provincie, werd vele eeuwen geleden het Athene van Magna Graecia genoemd. De *palazzi* liggen aan de oude corso Telesio, 'de weg van kooplieden en edelsmeden'. In Cosenza lopen twee rivieren samen, de Crato en de Busento.

Bijna elke Duitser heeft van Cosenza gehoord: de dichter Graf August von Platen schreef er een gedicht over, '*Das Grab im Busento*', dat door elke Duitse scholier van mijn generatie op de middelbare school uit het hoofd moest worden geleerd. In Cosenza stierf de Visigotische koning Alarik in 410 n.C. Hij had net voordien Rome geplunderd en was op weg naar Sicilië, met een enorme goudschat. Zijn soldaten begroeven hem in Cosenza. Eerst lieten ze door slaven de loop van de Busento verleggen, toen groeven ze zijn graf en legden er de jonge koning samen met zijn paard en zijn goudschat in. Ze maakten het graf dicht, verlegden de loop van de rivier weer en doodden alle slaven die de geheime begraafplaats kenden. Het gedicht van Von Platen geeft de sfeer en het heroïsche gedrag van de soldaten weer. Eindeloos veel mensen hebben het gedicht voor mij gedeclameerd toen ze hoorden waar ik vandaan kwam. Ik was er zo door gefascineerd dat ik er muziek onder zette en de tekst met tekstschrijver Bernd Meinunger wat aanpaste. Het kreeg de titel '*Nächtlich am Busento*' en verscheen in 2002 in Duitsland op de cd '*Bella Romantica*' (Deutsche Austrophon). Ik heb in mijn opname en interpretatie een beetje de

geest van de Germaanse held proberen weer te geven. Onnodig te zeggen dat door de eeuwen heen vele goudzoekers afgezakt zijn naar Cosenza om het graf en vooral de schat te zoeken. Tot op heden zonder resultaat...

Figline is een rustig dorp, maar het had toch iets voor op de andere dorpen in de buurt: er was een bioscoop. Vooral wij kinderen waren daar heel blij om. Ik mocht weleens naar Cinema Minerva om er de nieuwste cowboyfilm te zien. Natuurlijk moesten wij ook de stichtelijke film *Il Cielo sulla Palude* (*De hemel boven het moeras*) bekijken, de verfilming van het leven van Maria Goretti, die toen net door Pius XII heilig was verklaard.

Zuid-Italië was zeer katholiek. In mijn dorp waren drie kerken en regelmatig processies. Er werd een hele reeks heiligen om bijstand gevraagd. Elke heilige had zijn specialiteit. Mensen trokken dorpen ver, van de ene kerk naar de andere omdat daar dan weer een andere heilige tegen die bepaalde ziekte werd aangeroepen. Als een heilige hun gebed verhoord had, volgde een zeer pijnlijke dankzegging. Sommige mensen kropen wel twee kilometer op hun knieën om hun dank te betuigen. Nu is dat op vlakke grond al moeilijk, maar Figline is een dorp in de bergen. De huizen zijn op terrassen gebouwd en de straten slingeren zich omhoog met de kerk telkens aan de top. Ik zag dergelijke smeekbeden of dankbetuigingen ook in Fatima in Portugal, maar daar legden de bedevaartgangers lederen lappen onder hun knieën, om zo over een marmeren vloer te glijden. Ik zag het in Mexico, waar de mensen de Madonna van Guadalupe vereren en ze op het middenstuk van een drukke autoweg met ganse families op hun knieën naar de kathedraal kruipen. Het zuiden heeft overal gemeenschappelijke trekjes.

Ontegensprekelijk de favoriete heilige van alle Calabrezen was San Francesco di Paola, een monnik uit de vijftiende eeuw die verschillende mirakels verrichtte, en bij wie alle Zuid-Italianen in hoogste nood hun toevlucht zochten. Hij liet de kreupelen opnieuw lopen en wekte de doden tot leven. Hij kon brood vermenigvuldigen en met een handbeweging grote rotsblokken die op dorpen dreigden te vallen, tegenhouden. Hij was een kluizenaar die zich geen enkel genot gunde en alle aardse schoonheid en wereldse waarden verwierp. Hij leefde in een grot, sliep op stenen, vastte en geselde zichzelf. Hij ligt aan de basis van de Italiaanse overtuiging dat bidden gepaard moet gaan met pijn.

Zijn afbeelding vond ik nogal luguber: een uitgemergelde ascetische man in een bruine monnikspij, die ons als kinderen angst aanjoeg.

Elke Calabrees ging weleens op bedevaart naar het kuststadje Paola, waar zijn klooster was. Ook ik nam Rosie er bij haar eerste bezoek aan Calabrië mee naartoe. In Paola stichtte Francesco een kloosterorde, en nu nog leven er volgelingen van hem. Een pater gaf ons bereidwillig uitleg over het leven van de heilige, en ik gaf de pater een envelop met wat geld. Rosie werd een beetje boos omdat ik mij bleef afvragen of het 'paterke' het geld niet in zijn eigen zak zou steken en of ik het niet beter meteen in een offerblok had kunnen doen. Hij vertelde ons een wonder van Francesco:

Een jonge man uit Paola had een ernstige wond aan zijn arm en had al beroemde dokters geraadpleegd. Zonder resultaat. 'Ga naar Fra Francesco, broeder Francesco,' zei zijn moeder, 'hij zal je helpen.' De jongeman ging er naartoe en vertelde over zijn vruchteloze doktersbezoeken. Francesco bukte zich, plukte een willekeurig plantje en zei tegen de jonge man: 'Laat het koken, wrijf er je arm mee in en je zult genezen.' De jongeman keek hem aan en protesteerde. 'Dit is een gewoon kruid, hoe gaat dit mij helpen genezen?' De monnik antwoordde: 'Het is het geloof dat de mirakels doet.'

Langs de drukke handelsroute vanuit Napels bereikte de faam van Francesco de rest van Italië en Europa. Toen de Franse koning Lodewijk XI zwaar ziek was, vroeg hij aan de paus om de eremiet naar zijn sterfbed te sturen. De arme Francesco zou nooit naar Calabrië terugkeren en in Tours sterven.

Francesco's afbeelding kwam ik later overal tegen bij uitgeweken Calabrezen. Waar ze ook naartoe trokken, Australië, Noord- of Zuid-Amerika, San Francesco di Paola reisde mee in hun houten scheepskoffer. Elke emigrant had zo'n *baule*, waarin hij Francesco met zorg boven op zijn schaarse bezittingen had gelegd. Hij zou hen zeker van pas komen en bijstaan in hun nieuwe leven. Je zag hem in elke Italiaanse huiskamer, meestal in het hoekje van een kader van een schilderij geduwd. Een eigen kadertje kreeg de brave man bijna nergens. Het was toch het gebed zelf dat telde... San Francesco werd de patroon van de zeelieden, en in 1963 werd hij door Johannes XXIII tot patroonheilige van Calabrië uitgeroepen.

Ondertussen heeft San Francesco echter zijn eerste plaats moeten afstaan aan Padre Pio. Ons aller Padre Pio is alomtegenwoordig bij Italianen overal ter

wereld. In ijssalons, restaurants, bij bakkers, aan de kassa van supermarkten, overal waar Italiaanse immigranten wonen, zie ik zijn foto en moet ik telkens glimlachen.

Zelfs de moeder van Rosie heeft een speciale devotie voor deze Padre Pio, die ondertussen door de paus heilig verklaard is. Hoe kan het ook anders, in de jaren vijftig van de vorige eeuw hebben mijn schoonouders Padre Pio nog ontmoet in San Giovanni Rotondo in Puglia. Zolang haar gezondheid het toeliet, probeerde mijn schoonmoeder elk jaar naar San Giovanni Rotondo te gaan, en ze is bijzonder gul voor alle liefdadigheidswerken die onder auspiciën van Padre Pio worden verricht. Ieder jaar geeft ze me ook een devote kalender, met een overschrijvingsformulier voor de Stichting van San Pio.

LA FAMIGLIA

Mijn geboortehuis staat er nog. Toen ik een paar jaar geleden naar Figline terugging, vertelde men mij dat de burgemeester, de *sindaco*, het had gekocht, samen met het huis ernaast. Hij had beide huizen samengevoegd. Hij nodigde Rosie en mij uit. Het huisje ligt aan de Via Crucevia. Dat betekent 'kruispunt', maar toch is er helemaal geen kruispunt, gewoon een pleintje en een huis met een balkonnetje. Je kon langs een trap aan de buitenzijde naar boven op het balkon. Als ik foto's zie van het huis in Verona van Juliette, Romeo's grote liefde, denk ik terug aan ons huis in Figline.

In gedachten zie ik weer het huisje van Maria Cristina, de dochter van een zeer respectabele dame uit het dorp. Op een dag hoorde ik muziek uit haar huis komen en ik klopte aan. '*Signorina Maria Cristina, mag ik binnenkomen? Waar komt toch die muziek vandaan?*' Toen zag ik voor het eerst in mijn leven een radio, zij had de eerste van het dorp. Ik vond het een mirakel. Maria Cristina is mijn carrière altijd blijven volgen en hield een groot plakboek bij van artikels die over mij verschenen in Italiaanse kranten en magazines.

In Figline woont nog steeds een tiental *cugini* (neven en nichten). Er zijn de kinderen van *zia* Gina, *zio* Vincenzo, *zio* Pasquale en *zia* Raffelina. Bij de ingang van het dorp ligt het kerkhof met de torenhoge cipressen. Ze staan in Zuid-Italië enkel bij kerkhoven en als kinderen waren wij er bang van in het halfduister. De wind speelde door de bomen en maakte vreemde geluiden. We dachten dat het de doden waren die spraken.

Als ik bij een bezoek aan mijn geboortedorp het kerkhof voorbijloop en het dorp in ga, ontmoet ik als eerste mijn neef Mario. Mario is niet getrouwd en hij is ongeveer even oud als ik. Hij staat elke dag buiten bij de deur van de winkel van zijn broer Marcello en houdt de wacht tot er een klant komt, zoals de Zwitserse wacht voor het Vaticaan. Altijd trouw op post. Ik omhels hem. '*Ciao Mario, hoe is het met Marcello, Massimo, Franca, Gabriela en Enzo?*'

Het gesprek gaat onmiddellijk over Gabriela, zijn jongere zus, die met haar zware diabetes meer in het ziekenhuis is dan thuis. Ik vertel hem over mijn moeder, die net als zijn moeder, *zia* Gina, ook diabetes had. Enkele jaren

voor ze stierf, werd bij moeder een been geamputeerd. Ze overleed in 2002 in een kliniek in Brussel, nadat ze bij mijn zus Wanda in Jette nog een paar gelukkige jaren had mogen doorbrengen. *Grazie, Wanda.*

Mijn wandeling door het dorp gaat verder. Ik ga een huisje binnen. 'Ciao Franco, mijn meest muzikale *cuggino!*' Ik omhels hem, zijn vrouw, zijn schoondochter Rosetta en zijn zoon Vincenzo en diens zoon Francesco. Er komen steeds meer mensen die ik niet ken het huisje binnen, maar ik doe alsof ik ze allemaal ken. Er wordt eten en wijn op de tafel gezet en de gitaren worden tevoorschijn gehaald. Dit is mijn Calabrië.

Er is ook nog mijn andere neef Mario, een neef van vaderskant, een zoon van zio Vincenzo, de artistieke broer van vader. Met Mario heb ik het meeste contact. Hij woont ook in België, maar heeft een huisje gekocht in Figline, waar hij regelmatig met zijn vrouw Anna en de kleine Matteo de vakantie doorbrengt. Als we elkaar in België zien, luister ik gefascineerd en met heimwee naar zijn verhalen. Hij brengt altijd iets mee uit Figline: *salsiccie* (de beste worsten ter wereld) of een bokaaltje *rosamarina*: dat is *soulfood*, eten voor mijn hart en ziel. *Grazie, Mario.*

Ikzelf heb er geen huisje gekocht. Ik zou er geen rust vinden en voortdurend iedereen moeten bezoeken, eten en drinken, naar verhalen luisteren van wat men voor mij gedaan heeft als kind. Er zijn vrouwtjes die mij vertellen dat hun moeder mij nog de borst gegeven heeft omdat moeder geen melk had. Zo wordt iedereen familie van elkaar in het zuiden!

Ja, Granata is mijn echte familienaam, en ik heb nog altijd de Italiaanse nationaliteit. Mijn echte familie is als een lappendeken. Mijn vaders vader heb ik nooit gekend. Hij stierf toen mijn vader zeven was. Mijn grootmoeder bleef achter met zes kinderen. Vader moest gaan werken om het huis waarin ze woonden, verder af te betalen. Hij ging in loondienst werken bij grootgrondbezitters.

Mijn grootmoeder van vaderskant kende ik enkel omdat ze me af en toe vroeg om een boodschap voor haar te doen. Ze boog zich dan over haar balkonnetje en riep: 'Rocchice, kom hier, neem die paar honderd lire en ga kaas kopen.' Dat was kaas voor op de spaghetti, de heerlijke *pecorino romano* (die eigenlijk uit Sardinië komt). Ik ging naar de winkel en kwam met het pakje kaas terug, waar ik onderweg wel tien keer aan rook. Maar ervan proeven deed ik nooit, hoe verlokkelijk ook. Ik denk dat mijn grootmoeder daarom mij uitkoos om haar boodschappen te doen. De andere neven aten onderweg wellicht

al de helft van de kaas op. Ze was geen vriendelijke vrouw en heeft me nooit geknuffeld of op schoot genomen.

Mijn moeders moeder heb ik helemaal niet gekend, ik ben zelfs haar naam vergeten. Samen met haar zusje Gina had mamma op driejarige leeftijd gezien hoe ze haar moeder naar het kerkhof brachten. De twee meisjes gingen vaak naar het kerkhof, waar ze voor het gesloten hek stonden te roepen en huilen: 'Mamma, mamma, kom toch terug.' Landarbeiders die van gronden buiten het dorp terugkeerden, vonden de meisjes in de duisternis voor het ijzeren hek. Ze zeiden: 'Ga naar huis, meisjes. Misschien is mamma nu al thuisgekomen.' De meisjes geloofden dat hun moeder was gestorven en zoals gebruikelijk in het zuiden de volgende dag begraven. Ze hadden geen tijd gehad om zich te realiseren dat 'dood' echt 'dood' was. De tijdspanne tussen sterven en begraven was te kort. Moeders vader heb ik maar enkele keren gezien, toen hij van zijn statige huis op de heuveltop, het hoogste punt van Figline, U Vignaturu, naar beneden wandelde, op weg naar Cosenza om zaken te doen in verband met zijn smederijen. Hij had veel grond en drie smederijen in het dorp, en mijn vader werkte in een van die smederijen. Hij was een indrukwekkende, kale en voornamelijk man, steeds heel deftig gekleed, met blinkende schoenen, een lange zwierige capeachtige overjas en een zwarte hoed met brede rand. Hij was altijd alleen, ik heb hem nooit in gezelschap gezien of met iemand zien praten.

Nu ik aan hem denk, lijkt hij wel een figuur uit de roman *De tijgerkat* van Giuseppe di Lampedusa. Ik stelde mij hem voor in zijn grote huis met de Zuid-Italiaanse barokke meubelen. Later in België toonde ik mijn vrouw zijn foto in het album dat mijn ouders uit Italië meebrachten. 'Kijk, Rosie, onze zoon Sam lijkt op hem. Hetzelfde figuur, hetzelfde kale hoofd en dezelfde trekken.'

Moeders vader heeft mij nooit enige affectie betoond. Ik herinner mij geen kus van hem, geen lief woord, geen *caramelle* (snoep) of een beetje zakgeld. Niets. Na de dood van zijn vrouw nam hij een mooi jong meisje, de dochter van een van zijn opzieners, bij zich in huis. Haar naam ken ik niet eens, maar ik weet wel dat zij erop stond dat ook haar zus mee in het grote huis kwam wonen. Later hoorde ik dat die zus een zoon van mijn grootvader gekregen had, Armando. Dat nieuwe kind van mijn grootvader kwam later naar een van mijn optredens in Toronto, Canada. Van op een afstand zag ik een man met tranen in zijn ogen en open armen op mij toekomen. Hij zei: 'Rocchice, ik ben uw zio Armando.' En hij sloot mij in zijn armen en bleef mij vasthouden. Het was een